

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Ida Skahlman

Socialt nedbrytande beteende – eller ett dubbelt normsystem?

En kritisk diskursanalys av könsroller och hur
självdestruktivt sex framställs vid tillämpning av
3 § LVU på förvaltningsrättsnivå

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Ellika Sevelin

Termin: HT2023

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	6
1.1	Bakgrund.....	6
1.2	Syfte och frågeställningar	7
1.3	Metod och material	7
1.3.1	Rättsdogmatisk metod.....	7
1.3.2	Litteratur	8
1.3.3	Empirisk undersökning	8
1.4	Forskningsläge	9
1.5	Avgränsningar.....	10
1.6	Disposition	10
2	VÅRD ENLIGT 3 § LVU	11
2.1	Förutsättningar för vård	11
2.2	Socialt nedbrytande beteende	12
2.3	Gränsdragning mellan LVU och LPT.....	13
3	GENUSPERSPEKTIV	15
4	TEORETISKT RAMVERK – 3 § LVU OCH KÖN.....	17
4.1	Schlytter- Könsskillnader och 3 § LVU	17
4.2	Agnafors et al. – Moraliska värderingar	18
5	EMPIRISK UNDERSÖKNING.....	20
5.1	Normer och självdestruktivt sex	20
5.2	Risk och självdestruktivt sex	22
5.3	Psykisk ohälsa och självdestruktivt sex	24
6	ANALYS	26
6.1	Gällande rätt.....	26
6.2	Förvaltningsrättens tillämpning	26

6.3	Förvaltningsrättens bedömning från ett könsperspektiv	28
7	KÄLLFÖRTECKNING	31
8	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	33

Summary

Self-harm is a growing problem in our society, especially among adolescents. The purpose of this essay is to investigate under which circumstances self-destructive sex can be considered a reason for compulsory care according to 3 § Care of Young Persons Act, LVU. The current legal conditions will be explored as well as case law.

Compulsory care is intended to provide help to young people whose safety is at risk. Such aid can be given in accordance with 3 § LVU if the young person has an addiction, takes part in criminal activities or *some other form* of socially destructive behaviour. For it to be considered destructive, it needs to divert from basic societal norms. Self-harm can, under certain circumstances, be considered such a behaviour according to Swedish Government Official Reports (SOU). Self-destructive behaviour can express itself in many ways, one of which is participating in potentially harmful sexual activities. There are no clear answers as to when sex diverts from societal norms, and it is therefore unclear when it provides a basis for compulsory care. There is however a legal distinction between self-destructive sex in accordance with 3 § LVU and behaviours that can be considered as symptoms of mental illness. If the behaviour is due to a diagnosis, LVU is not applicable.

There is no precedent that provides guidance for when self-destructive sex can be considered socially destructive behaviour, the investigation is therefore based on the lower administrative courts. While the legal framework lacks a definitive answer, it is made clear by the courts that sex can be considered a socially destructive behaviour. However, it should be noted that they do not specify *why* it is a reason for compulsory care. There are similarities between the cases, which does provide some guidance. For instance, when adolescents have a high number of sexual partners or an unequal power dynamic such as a significant age difference. It is also made clear that prostitution should be considered a socially destructive behaviour. This

includes instances when there is a reason to suspect that the adolescent provides such services, even if it isn't something that can be proven.

LVU is phrased in a gender-neutral manner and is intended to be applicable to girls and boys equally. However, it does not provide the courts with much guidance as to when compulsory care is suitable. The way the law is applied by the administrative courts does not appear to reflect gender neutrality. Girls seem to be considered in need of care to a greater extent than boys. While there are cases regarding boys as well as girls, the girls are portrayed as more vulnerable, and sex is therefore considered to be a greater risk to their health and safety. Furthermore, the courts seem to consider girls' mental health problems to have a closer connection to psychological issues than they do regarding the boys'.

Sammanfattning

Självskadebeteende är ett alltmer vanligt förekommande fenomen bland unga och vård är i många fall essentiellt för att lindra problemet. Självskadebeteende kan uttrycka sig på olika vis, bland annat genom att den unge medvetet utsätter sig för riskfyllda sexuella situationer. Syftet med uppsatsen är att med rättsdogmatisk metod undersöka när självdestruktivt sex utgör en grund för vård enligt 3 § LVU enligt gällande rätt, samt att med en empirisk undersökning utreda hur det tillämpas i underrätterna.

Det framgår av 3 § LVU att vård kan ges om den unge har ett missbruk, deltar i brottslig verksamhet samt om denne uppvisar ett annat socialt nedbrytande beteende. Om det riskfyllda beteendet som den unga uppvisar är sådant att det bryter mot samhällets grundläggande normer, kan det anses vara socialt nedbrytande i enlighet med 3 § LVU. Självskadebeteende kan enligt SOU 2015:71 utgöra ett socialt nedbrytande beteende. Det finns inga exakta svar angående när sex kan anses vara normbrytande och därav ge upphov till tvångsvård. Det omfattas dock inte om det kan anses vara ett symptom på psykisk ohälsa. Om beteendet utgör ett symptom kan eventuellt LPT i stället tillämpas, dock inte LVU.

Medan den gällande rätten inte ger några definitiva svar angående självskadebeteende i form av självdestruktivt sex, tydliggör underrätterna det en viss utsträckning. Den empiriska undersökningen klargör att underrätterna utgår från att sex kan utgöra ett socialt nedbrytande beteende. Förvaltningsrätten ger dock inte någon närmre motivering till *varför* det bör omfattas. Självdestruktivt sex anses återkommande vara socialt nedbrytande när det förekommer maktskillnader så som markanta åldersskillnader samt om den unge har ett högt antal sexpartners. Prostitution framställs som socialt nedbrytande och det förekommer även domar där det har det räckt att det finns misstankar om att den unge säljer sexuella tjänster.

LVU har en könsneutral karaktär. Varken förarbeten eller lagstiftning uttrycker att 3 § LVU har olika innebörd för pojkar och flickor. Dock innebär den gällande rättens relativt generella formulering att förvaltningsrätten har utrymme för att tolka vad som bör anses socialt nedbrytande. Det möjliggör en klyfta mellan könsneutrala formuleringar och en mer könsbetingad tillämpning. Flickors beteenden anses vara socialt nedbrytande i en betydligt större utsträckning. Vidare porträtteras flickorna som mer sårbara och sex anses därför utgöra en större risk för dem än det gör pojkarna. Det görs även en närmre koppling till psykisk ohälsa i underrätternas bedömning när det gäller flickors sexuella vanor. Ett sådant samband förekommer inte i samma utsträckning när rättssubjektet är en pojke.

Förkortningar

ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
Kap.	Kapitel
LPT	Lag (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
Prop.	Proposition
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SoL	Socialtjänstlag (2001:453)
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Socialrättens grund vilar på frivillighet, integritet och självbestämmande.¹ Med det sagt, finns det lagar som ger utrymmer för undantag. Syftet med tvångsvård är att kunna ge nödvändig vård när frivilliga medel inte kan anses tillräckliga. En av lagarna som ger utrymme för avsteg är LVU. Den möjliggör tvångsvård av unga om det med tanke på omständigheterna krävs för den unges säkerhet. Det avser två olika situationer, ungdomar som befinner sig i en skadlig miljö eller att denne själv uppvisar ett beteende som innebär en påtaglig risk.² När det kommer till det sistnämnda, finns det ett antal beteenden som anses utgöra en sådan risk enligt 3 § LVU; missbruk, brottslig verksamhet samt annat socialt nedbrytande beteende. Medan de första två kan anses relativt konkreta, saknar socialt nedbrytande beteende en tydlig definition.³

Om det riskfyllda beteendet som den unga uppvisar är sådant att det bryter mot samhällets grundläggande normer, kan det anses vara socialt nedbrytande i enlighet med 3 § LVU.⁴ Självskadebeteende blir ett allt större problem i samhället och kan uttrycka sig på olika vis, bland annat genom att medvetet utsätta sig för riskfyllda sexuella situationer.⁵ Det finns inga exakta svar angående när sexualitet kan anses vara normbrytande samt ge upphov till tvångsvård. Det finns ingen tydlig rättslig definition av vad samhällets normer innebär och det ger därför utrymme till förvaltningsdomstolen att tolka på egen hand. Huruvida normerna är identiska för samtliga personer är debatterat, bland annat när det kommer till eventuella skillnader angående vad som förväntas av män och respektive kvinnor.⁶ Det ger upphov till frågan om domstolars tillämpning av gällande rätt faktiskt är könsneutral.

---

¹ Se bla 1 § LVU samt 1 § SoL

² Se miljö 2 § LVU; beteendefall 3 § LVU

³ Se prop. 1989/90:28 s. 109

⁴ Se Prop. 1989/90:28 s. 109

⁵ Se SOU 2016:42 s. 133; Jonsson och Lundström Mattsson (2012) s. 41

⁶ Se bla Hirdman (1988) s. 51

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet är att utreda hur sexuellt självskadebeteende uttrycks i gällande rätt och hur det tillämpas av förvaltningsrätten, samt huruvida rättssubjektets kön påverkar förvaltningsrättens bedömning.

Det undersöks utifrån nedanstående frågeställningar:

Frågeställningar:

1. Under vilka förutsättningar kan sex som självskadebeteende utgöra socialt nedbrytande beteende enligt den gällande rättens avsedda definition av 3 § LVU?
2. Hur tolkar förvaltningsrätten den ovanstående frågeställningen och hur väl överensstämmer deras tillämpning med gällande rätt?
3. Vilka eventuella skillnader kan observeras beroende på rättssubjektets kön i förvaltningsrättens bedömning i domar där ett sexuellt självskadebeteende anses föreligga?

1.3 Metod och material

1.3.1 Rättsdogmatisk metod

Den första frågeställningen besvaras med rättsdogmatisk metod. Fokuset är att ge en djupare förståelse av gällande rätt snarare än den faktiska tillämpningen. Tillvägagångssättet innebär att undersökningen av den

rättsliga frågan är baserad på gällande rättsregler.⁷ Utöver det används förarbeten samt vägledande prejudikat från Högsta Förvaltningsdomstolen.

1.3.2 Litteratur

Utöver rättskällor kommer uppsatsen även innehålla litterära verk. Det ger en helhetsbild av den andra samt tredje frågeställningen och förser med ett behövligt sammanhang för att förstå den efterföljande empiriska undersökningen. Litteraturen kommer primärt användas för två syften. Den ska ge en bakgrund till innebörden av genus, för att klargöra vad för definition som används i den empiriska undersökningen. Vidare ska den även etablera tidigare studier som har gjorts angående 3 § LVU i förhållande till kön. Avsikten med detta är att kunna sätta uppsatsens utredning i ett sammanhang och bättre förståelse av själva forskningsområdet. Det bör noteras att det finns ett visst tidsspänn för när litteraturen skrevs, varav den äldsta är från år 1999. Den omnämns dock även som relevant i senare studier samt rättskällor och har därav fortfarande en aktuell funktion inom området.⁸ Det förekommer även en artikel från år 1977. Den är dock avsedd att utgöra ett exempel på att vissa resonemang länge har förekommit inom juridiken. Året är därav inte ett hinder.

1.3.3 Empirisk undersökning

1.3.3.1 Den faktiska rättstillämpningen

Den andra frågeställningen utreds genom en empirisk undersökning av hur självdestruktivt sex framstår i förvaltningsrättens bedömningar. Avsikten är att det ska klargöra hur underrätternas tillämpning av 3 § LVU förhåller sig till gällande rätt på området. Det bör noteras att det är praxis från

---

⁷ Se Hollander och Borgström (2009) s. 20

⁸ Se bla Agnafors et al; SOU 2015:71 s. 304

underrätterna och har därav inte ett lika stort vägledande värde jämfört med prejudikat. Det ger dock en bild av hur gällande rätt tillämpas.⁹

1.3.3.2 Genusperspektiv

Den tredje frågeställningen bygger vidare på den ovanstående frågeställningen och utreder underrätternas tillämpning från ett genusperspektiv. Det är en undersökning av domstolens bedömning och eventuella skillnader i deras uppfattning i förhållande till rättssubjektets kön. Avsikten är att undersöka huruvida det reflekterar en könsneutral lagstiftning.

1.3.3.3 Urval av domar

Den empiriska undersökningen innehåller 18 domar, varav 10 är flickor och 8 är pojkar. Det ger tillräckligt underlag för att möjliggöra en studie av rättens resonemang samt utreda hur det förhåller sig till gällande rätt.¹⁰ För att undvika en analys av hur praxis har förändrats med tiden snarare än på grund av kön, är samtliga domar mellan år 2016–2021. Rättsfallen har hittats genom databasen Juno. Sökningsfraserna som har använts är ”annat socialt nedbrytande beteende” och ”sexuell”, vilket sedan kombinerades med ”destruktiv”, samt ”självskadebeteende”.

1.4 Forskningsläge

Självdestruktivt beteende som uttrycker sig sexuellt är ett relativt outforskat område. Den huvudsakliga forskningen som finns är inom det medicinska fältet och anknyter inte till hur det bör definieras i LVU.¹¹ Med det sagt, finns det en del studier angående könsskillnader i rättstillämpningen av LVU. Två av dessa är Agnafors et al samt Astrid Schlytter.

---

⁹ Se Sandgren (1995/96) s. 730

¹⁰ Se Niemi, Honkatukia samt Ruuskanen (2008) s. 133

¹¹ Se Jonsson och Lundström Mattson (2012) s. 9-10

1.5 Avgränsningar

Flertal rättsfall avsåg sexuellt avvikande beteende i form av övergrepp mot andra. Dessa sållades dock bort för att det inte skulle överskrida till brottslighet enligt 3 § LVU. Vidare har tid samt utrymme inneburit att avgränsningar har varit nödvändiga.

1.6 Disposition

I nästkommande kapitel kommer fokuset vara den nuvarande rättsliga regleringen samt förutsättningarna för tvångsvård. Det syftar huvudsakligen på den nuvarande lagstiftningen samt förarbeten. I uppsatsen två efterföljande kapitel kommer tidigare studier samt teorier angående definitionen av kön samt hur könsskillnader uttrycker sig inom juridik. Därefter kommer den empiriska undersökningen som är avsedd att utreda förvaltningsrätten tillämpning av 3 § LVU samt dess förhållande till genus. Slutligen kommer en analys, som behandlar slutsatserna som kan dras angående samtliga tre frågeställningar.

2 Vård enligt 3 § LVU

2.1 Förutsättningar för vård

Utgångspunkten enligt 1 § LVU är att vård ska ges med hänsyn till den unges integritet och människovärde, därav är den unges samtycke av stor vikt. Med det sagt är det inte alltid möjligt att ge tillräcklig vård på frivillig väg och det kan därav bli aktuellt att tillämpa 3–2 §§ LVU. Det är viktigt att notera att LVU inte är avsett att vara det första vårdalternativet. LVU ska endast tillämpas när möjligheterna till frivilliga vårdinsatser är uttömda.¹² Utgångspunkten är att personens självbestämmanderätt ska respekteras enligt 1 § 1 kap. SoL och att vården ska ges i samarbete med patienten, vilket framgår av 5 § 3 kap. SoL. Vidare ska det enligt 1 § LVU göras med vårdnadsinnehavarens samtycke. Beslut att frångå frivillig vård och att ge det tvångsvis kan göras under två förutsättningar enligt 4 § LVU. Den första är att det inte går att få samtycke till sådan vård som anses nödvändig enligt socialnämnden. Den andra är att det finns en påtaglig risk för den unges hälsa antingen på grund av situationen i hemmet enligt 2 § LVU eller som följd av den unges egna beteende så som avses i 3 § LVU. Beteenden som räknas upp i 3 § LVU är missbruk av beroendeframkallande medel, brottslighet samt annat socialt nedbrytande beteende.

Det bör uppmärksammas att psykiska problem inte utgör en grund för tvångsvård enligt 3 § LVU. Beteendet omfattas inte om det är ett symptom på en psykisk störning. Det framgår av prejudikat från HFD att symptom på en psykisk störning inte kan anses vara ett sådant socialt nerbrytande beteende som åsyftas i 3 § LVU.¹³ För att det ska karakteriseras som socialt nedbrytande får beteendet inte vara ett uttryck för den psykiska störningen utan i princip lika väl kunna förekomma hos någon utan ett sådant psykiskt

---

¹² Se SOU 1986:20 s. 291

¹³ RÅ 2010 ref. 24

funktionshinder.¹⁴ En bedömning får därav göras huruvida beteendet är ett symptom, då LVU i så fall inte är tillämplig.¹⁵

2.2 Socialt nedbrytande beteende

Formuleringen ”något annat socialt nedbrytande beteende” tillkom när LVU reviderades år 1990. Syftet var att omfatta beteenden som inte kan jämföras med missbruk eller brottslighet.¹⁶ Därmed möjliggörs vård för unga som har övriga asociala beteenden som bryter mot samhällets grundläggande normer.¹⁷ Med det sagt, är det inte fastställt var gränsen går för vilka beteenden det är som omfattas. Förarbetena ger dock en fingervisning, där det tre exempel framgår. Den första som anges är unga som begår allvarliga brott men där det inte handlar om något som kan anses vara brottslig verksamhet. Nästa är att den unge vistas i en knarkarkvart, alternativt en annan missbruksmiljö. Den tredje är prostitution samt att uppträda på sexklubbar.¹⁸ Det bör dock uppmärksammas att dessa endast är exempel och att HFD har fastställt att det inte är uttömmande, vilket framgår av domar där bland annat aggressivitet har omfattats.¹⁹ Utöver det har kammarrätten ansett att beteenden så som dataspelning, våld i nära relationer samt rymningar kan anses vara socialt nedbrytande.²⁰

Självskaдебeteende beskrivs inte ingående i förarbetena, dock framgår det att det kan utgöra ett socialt nedbrytande beteende.²¹ Med det sagt, finns det viss tvekan angående till vilken utsträckning det omfattas, då andra delar av utredningen beskriver självskada som ett symptom på psykisk ohälsa.²² Avgränsningen för huruvida självskaдебeteende kan omfattas av LVU tycks

---

¹⁴ RÅ 2010 ref. 24

¹⁵ Se Prop. 1999/2000:44 s. 56; Prop. 1989/90:28 s. 67.

¹⁶ SOU 2015:71 s. 303

¹⁷ Se Prop. 1989/90:28 s. 109

¹⁸ Prop. 1989/90:28 s. 109.

¹⁹ Jämför RÅ 2000 ref. 33, RÅ 2010 ref. 24 och HFD:s dom den 3 mars 2010 med mål nr 8480-08

²⁰ SOU 2015:71 s. 304

²¹ SOU 2015:71 s. 342

²² Se bla SOU 2015:71 s. 163

bero på om beteendet är sammankopplat med någon form av social problematik.²³ Vidare finns det ingenting som antyder att självskadebeteendet inte skulle kunna vara av sexuell natur.

2.3 Gränsdragning mellan LVU och LPT

LVU är inte den enda lagen som reglerar tvångsvård och konsekvensen blir därav att inte alltid är givet vilken lag det är som bör tillämpas. Gråzonen uppkommer framför allt i förhållande till LPT. Det bör dock noteras att LPT anses vara en medicinsk tvångslag, medan LVU är en social tvångslag.²⁴ Vissa skillnader finns i lagarnas struktur samt tillämpningsområde. LVU och LPT regleras av två separata myndigheter. Tvångsvård med stöd av LVU hanteras av socialtjänsten, vilket sker på kommunal nivå. Det är huvudsakligen socialnämnden som har ansvar för ansökan om vård enligt 4 § LVU, vilket också hanteras inom kommunen. Ansvaret för tvångsvård enligt LPT beslutas av landstingets hälso- och sjukvård och ansökan upprättas av en chefsöverläkare i landstinget, vilket framgår av 6 b § LPT. Dock prövas frågan om förutsättningar för tvångsvård av förvaltningsrätten i enlighet med både 4 § LVU och 7 § LPT.

Sammantaget, medför gränsdragningen mellan LVU och LPT ett antal svårigheter. En av dessa är att ungdomar riskerar att falla mellan lagarna och därav inte få vården som behövs. Ungdomar med psykiska funktionsnedsättningar samt andra diagnoser kan inte få hjälp med stöd av LVU såvida det inte leder till missbruk, brottslighet eller annat socialt nedbrytande beteende.²⁵ Medan LPT omfattar psykiska svårigheter, krävs det enligt 3 § LPT att det utgör en allvarlig psykisk störning. Det innebär att

---

²³ SOU 2015:71s. 163

²⁴ Se Engström (2006) s. 168

²⁵ Se SOU 2015:71 s. 163.

tvångslagarna inte alltid är applicerbara, vilket orsakar komplikationer i fall där samtycke till frivilliga insatser inte är aktuellt.

3 Genusperspektiv

Kön och genus är centrala begrepp inom genusrättsvetenskapen. Ordet ”kön” syftar på det biologiska könet.²⁶ Medan det är en vanligt förekommande att endast använda ordet kön utan närmre specificering när man diskuterar vad man och kvinna innebär, har dess nytta för att ge en fördjupad förståelse för könsroller blivit kritiserat. Grunden för kritiken är huvudsakligen att det är en alltför statisk definition.²⁷ Uppsatsen utgår därför inte av den definitionen av kön. Det finns ingen enhetlig tolkning av vad genus innebär. Uppsatsen är baserad på Yvonne Hirdmans definition av kön som genus av anledningen att den får anses vara den mest frekvent använda samt att det var hon som lanserade begreppet i Sverige.²⁸ Hon menar att genus kan förstås som föränderliga tankefigurer kring innebörden av män och kvinnor, vilket i sin tur formar våra föreställningar av könen och deras respektive sociala roller.²⁹

Ordningssystemet av människor baserat på genus utgör grunden för de sociala, ekonomiska och politiska rollerna i samhället.³⁰ Anledningen till att vi kan se ordningen som något så omfattande har sin grund i att genus tar sig flera olika uttryck i samhällsklimatet. Dels i den övergripande separationen av manligt och kvinnligt, dels den underliggande hierarkin som utgör mannen som normen. Det sistnämnda innebär att det är män som formar våra normer för vad som bör anses allmängiltigt i samhället.³¹ Hirdman menar att genus uttrycker sig i formen av ett kontrakt. Hon beskriver genuskontraktet som en underförstådd överenskommelse mellan män och kvinnor, som medför föreställningar om hur könen bör bete sig.³² Manlighet tar sig mer utåtagerande uttryck, såsom aggression och våld, medan kvinnan är mer timid. Det kan även observeras i sexuella situationer, där pojkar förväntas

---

²⁶ Se Svensson (2018) s. 276

²⁷ Se Andersson (2004) s. 25

²⁸ Se Hirdman (1988) s. 50

²⁹ Se Hirdman (1988) s. 51

³⁰ Se Hirdman (1988) s. 51

³¹ Se Hirdman (1988) s. 51

³² Se Hirdman (1988) s. 54

vara mer risktagande medan flickor är den passiva och mottagande parten för deras beteende.³³

Våra föreställningar om vad en man och kvinna bör vara framkommer även i juridiken. Ett flertal rättsregler resulterar i att kvinnor utan skydd på grund av att kvinnans roll i samhället skiljer sig från mannens, vilket är en konsekvens av att lagstiftare har utgått från mannens situation och värderingar. Likhet inför lagen medför behovet av att lagstiftningsarbetet samt den dömande verksamheten tar köns separata samhällssituationer i beaktning. Detta uppmärksammas bland annat i Helena Sutorius analys av Södertäljemålet (NJA 1997 s. 538) och domstolens syn på kvinnor som utnyttjas sexuellt. I sin genomgång uppmärksammar hon hur instanserna fokuserar på kvinnans handlande i deras prövning av vad männen har gjort och att ”Vad en kvinna ger uttryck för tolkas av någon annan genom underliggande koder kring kön och sexualitet, vilka bygger på kvinnan som underordnad i sexuellt hänseende.”³⁴ Medan rättsfallet är relativt daterat, skulle det då liksom nu, finnas en likhet inför lagen. Liknande slutsatser går att finna i bland annat Nordensjös examensarbete, där hon konstaterar att lagen utgår ifrån att det är män som är aktörer inom juridiken, män är subjekt och kvinnan är objekt, dvs offer för mannen såväl som mannens konflikter.³⁵

---

³³ Se Christiansson (2004) s. 329

³⁴ Se Sutorius (1997) s. 56

³⁵ Se Diesen (2005) s. 210

4 Teoretiskt ramverk – 3 § LVU och kön

4.1 Schlytter- Könsskillnader och 3 § LVU

Astrid Schlytters bok är skriven ur ett genusperspektiv och utgår från att det finns två separata normsystem för flickor och pojkar. Hon menar att även om rätten är menad att tillämpas könsneutralt, är 3 § LVU trots det utformad utefter pojkars beteende.³⁶ Det framkommer av domarna att flickor omhändertas på grund av beteenden som inte uttryckligen framgår i förarbetena, varav sexuella aktiviteter är ett av dem. I utredningen fann hon ett mönster i att sexualitet anses nedbrytande i en större omfattning för flickor än det gör för pojkar.³⁷ För pojkar så var den absoluta majoriteten av fallen prostitution, medan flickors sexliv kan anses nedbrytande på grund av flera andra skäl.³⁸ Rätten är mer tolerant när det gäller pojkar. Hon menar att det som uttrycks i förarbetena angående socialt nedbrytande beteende står i kontrast till praxis. Det är därav snarare subjektiva bedömningar av vad ett kvinnligt beteende bör innebära. Problemet som då uppstår är att värderingen av flickors och pojkars sexualitet resulterar i att liknande beteenden tolkas olika när 3 § LVU tillämpas.³⁹

Schlytters granskning gick inte utan kritik, vilket bland annat framgår av Wiweka Warnling-Nereps recension av hennes utredning. Hon instämmer att sexuellt samröre sannolikt ses som socialt nedbrytande beteende i en större utsträckning när det gäller flickor. Hon ifrågasätter dock huruvida en könsneutral reglering hade varit att föredra. Hon menar att verkligheten inte uttrycker sig i könsneutrala former. Det är möjligt att en flicka som lever ut sin sexualitet är utsatt för en ”påtaglig risk” medan detsamma inte gäller för en pojke. En mer könsneutral rättstillämpning hade inte nödvändigtvis

---

³⁶ Schlytter (1999) s. 23

³⁷ Schlytter (1999) s. 83

³⁸ Schlytter (1999) s. 93

³⁹ Schlytter (1999) s. 135-138

reflekterat de faktiska omständigheterna.⁴⁰ Warnling resonerar att om rätten hade tillämpats på ett sådant vis, hade det kunnat innebära att en utsatt flicka används som ett ”slagträ” i en kamp om jämställdhet. Om en reformation ska ske så behöver det starta i rätt ände – nämligen samhället. Juridiken kan inte vara startskottet.⁴¹

4.2 Agnafors et al. – Moraliska värderingar

Innebörden av socialt nedbrytande beteende avser beteenden som avviker från ”samhällets grundläggande normer”.⁴² I Agnafors et al. studie från 2017 undersöktes vad för samhällsvärderingar det är som utformar bedömningen. Studien utgår från Tuoris teori om rättssystemet och dess tre nivåer. De genomförde en analys av 3 § LVU och huruvida det är vagt formulerat. Utredningen fokuserade på vilka normer i rättskulturen (hos till exempel domstolen som institution, eller hos individuella domare och nämndemän) som ger avtryck på rättens ytnivå (till exempel domstolens beslut).⁴³ Studien framhåller två huvudsakliga kategorier, liberalismen och konservatismen. Liberal moral definieras som negativ inställning i förhållande till sociala beteenden som är tydligt kopplade till reell alternativt potentiell skada. Konservativ moral definieras som en negativ inställning till beteenden som bryter mot sociala koder, normer eller ideal, utan en tydlig koppling till reell alternativt potentiell skada.⁴⁴ Angående det sistnämnda, instämmer de med Schlytters teori om ett dubbelt normsystem och menar att fynden som Schlytter kritiserar är ett exempel på konservatismmoralism. Utöver Schlytters beskrivning av ett dubbelt normsystem, uppmärksammar Agnafors et al. att barnets behov samt riskprognostisering sällan diskuteras i beteendefallen. Slutsatsen var att det är ett symptom på en konservativ moral och att förvaltningsrätten bortser från barnets bästa.⁴⁵ Resultatet av deras granskning visade att en konservativ moral i bedömningen av ”annat socialt

---

⁴⁰ Warnling-Nerep (1999) s. 715.

⁴¹ Warnling-Nerep (1999) s. 715-716

⁴² Se Prop. 1989/90:28 s. 109

⁴³ Agnafors et al (2017) s. 621

⁴⁴ Agnafors et al (2017) s. 622-623

⁴⁵ Agnafors et al (2017) s. 620

nedbrytande beteende”, förekom i 79.5% av fallen med flickor och i 21.9% av fallen utgick domen enbart från konservativa normer. En skillnad mellan könen bekräftades därmed delvis.⁴⁶ I nio av domarna angående flickor användes formuleringar som sexuellt ”normbrytande” eller ”utåtagerande”, varav endast en hade en riskprognostisering. Förvaltningsrättens ordval syftade huvudsakligen på ett sexuellt beteende där den unge har träffat ett flertal sexpartners parallellt under en längre tid. Av dessa nio fall var det endast en som ledde till ett avslag. Granskningen fann inte någon motsvarande dom rörande pojkar.⁴⁷ Agnafors et al. menar att det bekräftar teorin om att flickors sexualitet bedöms utifrån ett mer konservativt perspektiv. Det får i sin tur konsekvensen att utrymmet för en, i samhällets ögon, acceptabel sexualitet blir snävare för flickor. Därav anses flickors sexualitet vara normbrytande i större utsträckning.⁴⁸

---

⁴⁶ Agnafors et al (2017) s. 626

⁴⁷ Agnafors et al (2017) s. 626

⁴⁸ Agnafors et al (2017) s. 626

5 Empirisk Undersökning

5.1 Normer och självdestruktivt sex

Formuleringen ”socialt nedbrytande beteende” syftar på beteenden som avviker från ”samhällets grundläggande normer”.⁴⁹ Huruvida rättssubjektets sexualitet bör ses som socialt nedbrytande är därför en nödvändig faktor i förvaltningsdomstolens bedömning. Det finns ingen strikt definition av vad som bryter mot samhällets grundläggande normer, vilket lämnar utrymme för tolkning. Det finns dock genomgående mönster då självdestruktivt sex omfattas av begreppet, bland annat prostitution samt samlag med äldre män. Det är återkommande i domarna hos flickor såväl som pojkar.⁵⁰

I domarna där rättssubjektet är pojkar är det framför allt självdestruktivt sex i form av prostitution som förekommer. Det framgår av förvaltningsrättens bedömning att prostitution per automatik är destruktivt och det behöver inte nödvändigtvis vara att den unge gör det med syftet att skada sig själv.⁵¹ Utöver sexuella tjänster anses sexuella relationer med äldre män också utgöra ett socialt nedbrytande beteende. Till skillnad från flickorna är det dock på en systematisk skala snarare än en partner. Det framkommer av formuleringar som att den 14-årige pojken har ”sex med många olika äldre män, ibland samtidigt”.⁵² Det tycks alltid vara ”män”, aldrig ”man”. Det förekom motsvarande omständigheter hos flickorna, dock är det inte begränsat till sex med ”många” män. En dom är angående en 14-årig flicka som hade en relation med en 18-årig man.⁵³ Det fanns ingen sådan motsvarighet hos pojkarna. Trots avsaknaden av sådana fall, förefaller det osannolikt att det aldrig skulle förekomma att pojkar har ett fåtal relationer med vuxna män eller kvinnor. Vidare bör det noteras att samtliga pojkar har haft någon form

---

⁴⁹ prop. 1989/90:28 s. 67

⁵⁰ Se bla Göteborg förvaltningsrätt Mål nr 16365-20; Härnösand förvaltningsrätt Mål nr 4690-20; Linköping förvaltningsrätt Mål nr 1900-16

⁵¹ Jfr. Linköping Mål nr 1900-16 och Göteborg Mål nr 16365-20

⁵² Jönköping förvaltningsrätt Mål nr 5867-16; Karlstad förvaltningsrätt Mål nr 6819-20

⁵³ Malmö förvaltningsrätt Mål nr 6710-20

av sexuell kontakt med *män*, aldrig kvinnor. Det är osannolikt att det finns en total avsaknad av sexuella övergrepp begångna av kvinnor. Möjligtvis kan det ha sin grund i att samhället har separata bilder av vad den kvinnliga respektive manliga sexualiteten innebär. Det är en vanligt förekommande uppfattning att det är kvinnan som är den mer passiva parten och en man ska vara stark samt kapabel till att försvara sig själv.⁵⁴ Ytterligare ett skäl kan vara att det är normaliserat att män ska vilja ha sex med kvinnor, pojkar är därför inte medvetna om att de har blivit utsatta för ett övergrepp.⁵⁵ Sammantaget tycks det finnas en högre tröskel för att en tonårspojke ska anses vara utsatt. Om det existerar ett sådant dubbelt normsystem som Schlytter beskriver, kan en koppling göras till att samhället har en annan uppfattning om pojkars sexualitet.⁵⁶ Konsekvensen blir att det krävs mer för att det ska uppmärksammas som ett destruktivt beteende. Det bör noteras att det inte förekommer några domar där pojken eller flickan anses ha ett socialt nedbrytande beteende på grund av sex med jämnåriga. Det framgår inte av förvaltningsrättens bedömning eller förarbeten varför så är fallet, eventuella slutsatser bör därav göras med försiktighet. En viss fingervisning ges dock i bedömningen angående en av pojkarna som har sex med äldre män, där förvaltningsrätten konstaterar att ”det inte är sex på en jämlik nivå”.⁵⁷ Det är därav möjligt att maktskillnad är en viktig faktor för att det ska utgöra en påtaglig risk, vilket eventuellt inte anses förekomma till samma utsträckning bland jämnåriga.

Det finns en skillnad i förvaltningsrättens ordval beroende på rättssubjektets kön. I en av domarna beskrivs flickan som att hon har en tendens att lita på män när de påstår att de är snälla och hamnar därför i riskfyllda situationer. I förvaltningsrättens bedömning uttrycks detta som ”[den unge] som endast är 14 år gammal, under en längre tid utsatt sig för allvarliga risker genom ett sexuellt utåtagerande och riskfyllt beteende”.⁵⁸ Ordet ”utåtagerande” ges en annan betydelse än det tycks få angående pojkarna, då det i stället syftar på

---

⁵⁴ Se Christiansson (2004) s. 329

⁵⁵ Muehlenhard och Cook (1988) s. 58

⁵⁶ Schlytter (1999) s. 135-138

⁵⁷ Jönköping Mål nr 5867-16

⁵⁸ Stockholm förvaltningsrätt Mål nr 19010-20

pojkers aggression.⁵⁹ Det är en markant skillnad från förvaltningsrättens bedömningar angående pojkars sexualitet. I samtliga fall beskrivs endast vad som skett, det förekommer inte några beskrivningar av den unges sexualitet. Ett sådant exempel är "... han innehaft en stor mängd barnpornografiskt material samt haft avvikande sexuella kontakter både online och fysiskt. Hans agerande avviker starkt från samhällets normer och är kriminellt. Beteendet är särskilt oroväckande med hänsyn till hans låga ålder samt att det har pågått under lång tid. Till följd av sitt beteende utsätter han sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas".⁶⁰ Fokuset är huruvida omständigheterna uppfyller rekvisiten för socialt nedbrytande beteende, bedömningen omfattar inte övriga beskrivningar av hans sexualitet. Ytterligare skillnader i förvaltningsrättens formuleringar är exempelvis en pojke där beskrivningen är "[den unge] har inte visats ha en sådan impuls kontroll över sig själv".⁶¹ Aggression samt svårigheter att kontrollera sitt temperament får generellt mer utrymme i förvaltningsrättens bedömningar angående pojkar, även i fall där socialnämnden beskriver flickans temperament i sin utredning. Trots att flickan bedöms som exempelvis impulsiv av socialnämnden, är det inte något som anses ha någon avsevärd betydelse i förvaltningsrättens bedömning.⁶²

5.2 Risk och självdestruktivt sex

Ordet "risk" genomsyrar samtliga domar när det kommer till förvaltningsrättens bedömning av ungdomars beteende. Oavsett den specifika karaktären av ungdomens agerande, är det en grundläggande förutsättning att beteendet ska utgöra en påtaglig risk enligt 3 § LVU. Det finns en tydlig konsensus i domarna att sex innebär en risk. Motiveringar som: "Av utredningen i målet framgår att [den unge] som endast är 14 år gammal, under en längre tid utsatt sig för allvarliga risker genom ett sexuellt utåtagerande

---

⁵⁹ Se bla Göteborg förvaltningsrätt Mål nr 7989-19

⁶⁰ Göteborg förvaltningsrätt Mål nr 5792-21

⁶¹ Jönköping förvaltningsrätt Mål nr 646-19

⁶² Se bla Stockholm förvaltningsrätt Mål nr 19010-20; Stockholm förvaltningsrätt Mål nr 25712-21; Göteborg förvaltningsrätt Mål nr 16365-20

och riskfyllt beteende” ger ingen förklaring angående hur hennes sexuella beteende är skadligt.⁶³ I förvaltningsrättens tillämpning råder en tydlig enighet om att sexuellt beteende kan utgöra en risk. Det finns dock en avsaknad av en utförlig motivering om varför det sexuella beteendet anses vara skadligt för den unges hälsa. Det får det att framstå som att sex i sig självt kan anses skadligt för unga. Om det vore så att det är ett relativt begränsat antal beteenden som kan anses skadliga, hade det möjligtvis kunnat anses underförstått. Så är dock inte fallet, i med att det kan vara allt från att leta efter okända personer på internet för att ha sex, till att prostituera sig till den grad att den unge har en utbredd klientbas.⁶⁴ Bristen på motivering kombinerat med att det inte är tydligt avgränsat när sex är socialt nedbrytande, gör tillämpningen oförutsägbar. Den enda definitiva slutsatsen som kan dras, är att sex kan innebära en påtaglig risk.

Ungdomar som utför sexuella tjänster i form av prostitution eller har sex med äldre personer anses vara i en utsatt situation. Som tidigare nämnt, står uttryckligen i en av domarna att ”det inte är sex på en jämlik nivå” angående en pojke som har sex med vuxna män (se avsnitt 5.1).⁶⁵ Med det sagt, beskrivs flickor som sårbara i en större utsträckning. Det framgår bland annat av två domar där omständigheterna i princip är identiska. Både pojken och flickan är prostituerade och har blivit våldtagna av en kund. Det flickan har genomgått beskrivs som att det ”har inneburit stor fara för hennes liv” medan det endast konstateras att pojken har varit utsatt för en påtaglig risk i enlighet med rekviriten i 3 § LVU.⁶⁶ Slutsatsen som därav kan dras är att prostitution anses riskfyllt, dock framställs det olika i förvaltningsrättens bedömning beroende på rättssubjektets kön. Liknande mönster kan ses i att det förekommer fall där det endast misstänks att en flicka befinner sig i en destruktiv sexuell miljö, det framgår exempelvis i formuleringar som ”Det

---

⁶³ Stockholm förvaltningsrätt Mål nr 19010-20

⁶⁴ Se Jönköping Mål nr 4329-16; Göteborg Mål nr 16365-20

⁶⁵ Jönköping förvaltningsrätt Mål nr 5867-16

⁶⁶ Göteborg förvaltningsrätt Mål nr 16365-20; Göteborg förvaltningsrätt Mål nr 9081-20; Linköping förvaltningsrätt Mål nr 1900-16

finns även misstanke om att hon fått betalt för sexuella handlingar.”⁶⁷ Det påstås inte av vare sig socialnämnden eller förvaltningsrätten att det kan fastställas att det faktiskt sker. Trots det, anses det tillräckligt att hon befinner sig i miljöer där sådant beteende är mer sannolikt att förekomma. Sådana resonemang förekommer inte i förvaltningsrättens bedömning angående pojkar.⁶⁸ I ett av rättsfallen är pojkens omständigheter nästan identiska med flickans. Pojken har bristande skolprestation, ett missbruk och det finns misstankar om att drogmissbruket finansieras genom prostitution. Till skillnad från flickan blir det dock avslag på ansökan om vård enligt 3 § LVU.⁶⁹ Sammanfattningsvis konstateras det att sex kan vara riskfyllt för flickor såväl som pojkar, dock framstår det som att pojkarna generellt anses vara mindre sårbara.

5.3 Psykisk ohälsa och självdestruktivt sex

Psykisk ohälsa utgör inte en grund för tvångsvård enligt 3 § LVU i med att beteendet inte omfattas om det är ett symptom på en psykisk störning.⁷⁰ I ett flertal av domarna gör förvaltningsrätten en bedömning kring huruvida rättssubjektets destruktiva sexualliv utgör ett symptom på psykisk ohälsa. Resonemang som ”Beteendet är dock även delvis sådant att det kan iaktas även hos någon utan ett dåligt psykiskt mående. Hennes psykiska hälsa utgör därför inte ett hinder mot att använda LVU” förekommer regelbundet.⁷¹

Bakgrunden till sådana resonemang är att förvaltningsrätten bland annat försöker att förhålla sig till RÅ 2010 ref. 24, där en liknande bedömning gjordes (se avsnitt 2.1). Något som försvårar möjligheten att dra en slutsats angående destruktivt sex och dess förhållande till psykisk ohälsa är att förvaltningsrätten gör en helhetsbedömning av rättssubjektets problembild. Resonemang kring huruvida den unges agerande utgör symptom avser inte

---

⁶⁷ Malmö förvaltningsrätt Mål nr 10914-19

⁶⁸ Uppsala förvaltningsrätt Mål nr 649-18; Malmö förvaltningsrätt Mål nr 6710-20

⁶⁹ Uppsala förvaltningsrätt Mål nr 649-18

⁷⁰ Se närmre under avsnitt 2.1

⁷¹ Umeå förvaltningsrätt Mål nr 2083-17

endast den sexuella aspekten. Vidare är det ofta samma diagnoser som förekommer i rättsfallen, ADHD samt autism. Flertal unga har dessa två diagnoser, kombinerat med nästintill identiska sexuella beteenden. Det bör dock noteras att det inte är menat att antyda att dessa diagnoser är grundade i sexuella levnadssätt. Avsikten är i stället att poängtera att trots att omständigheterna har så tydliga likheter, varierar resonemanget kring huruvida det är kopplat till eventuella symptom. Det bör även uppmärksammas att det inte endast är att det antingen är ett symptom eller anses helt separat. Det förekommer domar där det i viss utsträckning kan anses vara ett symptom, dock inte till en sådan utsträckning att det utgör ett hinder.⁷²

Det finns en markant skillnad i hur relevant psykiska problem bedöms vara beroende på kön. I majoriteten av domarna angående flickor finns det en bedömning kring huruvida det finns en eventuell diagnos som hindrar att 3 § LVU tillämpas.⁷³ Det förekommer inte i en enda dom angående pojkar. I majoriteten av fallen beskrivs en psykisk problembild av socialnämnden som sedan inte återupptas i förvaltningsrättens bedömning. I fall där psykisk ohälsa nämns, görs det inte någon vidare avvägning och framstår snarare som ett konstaterande. Ett sådant exempel är ” [den unge] lider av psykiska problem som tar sig uttryck genom bl.a. utagerande beteende och självskadebeteende”.⁷⁴ Förvaltningsrätten nämner därav hans psykiska ohälsa, dock inte om det utgör ett potentiellt hinder. Däremot innehåller domarna angående flickor formuleringar som ”Det socialt nedbrytande beteende som (den unge) uppvisar är inte att anse som endast symptom av hennes psykiatriska diagnoser, vilket också stöds av utredningen.”⁷⁵ Till skillnad från pojken görs det en bedömning angående huruvida mentala problem utgör ett hinder. Överlag tycks rätten se en koppling mellan en flickas sexuella beteendemönster och psykisk ohälsa i en större utsträckning.

---

⁷² Se bl.a. Göteborg förvaltningsrätt Mål nr 7928-20; Göteborg förvaltningsrätt Mål nr 16365-20

⁷³ Se bl.a. Umeå förvaltningsrätt Mål nr 2083-17; Göteborg förvaltningsrätt Mål nr 7928-20; Göteborg förvaltningsrätt Mål nr 6700-16

⁷⁴ Jönköping förvaltningsrätt Mål nr 5867-16

⁷⁵ Göteborg förvaltningsrätt Mål nr 6700-16

6 Analys

6.1 Gällande rätt

Det framgår av förarbetena att socialt nedbrytande beteende avser beteenden som står i konflikt med samhällets grundläggande normer. I SOU 2015: 71 framgår det att samhället ska kunna ingripa även om beteendet inte utgör brott eller missbruk. Vad som bör omfattas av terminologin specificeras dock inte. I förarbetena listas exempel, varav ett av dessa är prostitution samt att uppträda på sexklubb. Självskadebeteende behandlas inte i detalj i SOU 2015:71, dock konstateras det att det kan utgöra ett socialt nedbrytande beteende. Detta står i direkt konflikt med andra delar av utredningen, där självskada beskrivs som ett symptom på psykisk ohälsa. Det går dock att utläsa att självskadebeteende kan omfattas av LVU om det är sammankopplat med någon form av social problematik. Den gällande rättens koppling till psykisk ohälsa förtydligas av RÅ 2010 ref. 24. Det framgår att ifall beteendet är att anse som ett direkt *symptom* på psykisk sjukdom, kan det inte omfattas av 3 § LVU. Däremot kan självskadebeteendet omfattas av 3 § LVU om det är en *följd* av psykisk störning. Slutsatsen som kan dras är att 3 § LVU är tillämplig vid fall av självdestruktivt beteende, förutsatt att det inte är att klassas som ett symptom på en psykisk diagnos. Vidare finns det ingenting i utredningen som antyder att självskadebeteendet inte skulle kunna vara av sexuell natur. Det kan därav inte fastslå att det skulle förekomma någon konflikt mellan gällande rätt och att förvaltningsrätten tillämpar 3 § LVU när den unge uppvisar sådant beteende. Vad den gällande rätten omfattar angående ungdomar med sexuell självskadeproblematik, är därmed inte strikt definierat av lagstiftaren. Medan det *kan* omfattas av socialt nedbrytande beteende i 3 § LVU, framgår det inte vilka omständigheter det är som krävs för att ett omhändertagande ska vara aktuellt.

6.2 Förvaltningsrättens tillämpning

Huruvida ett självdestruktivt sexuellt beteende kan anses vara socialt nedbrytande i enlighet med 3 § LVU är något av en gråzon och därav påverkar det tillämpningen. Medan självskadebeteende nämns i SOU 2015:71, görs däremot ingen sammankoppling till sexuella aktiviteter. Även om det inte finns en direkt konflikt med något som uttryckligen framgår av gällande rätt, står det i viss motsättning till förvaltningsrättens tillämpning, där det accepteras som ett socialt nedbrytande beteende. Det bör även noteras att det görs utan närmre motivering till *varför* det bör omfattas.

Innebörden av samhällets grundläggande normer förklaras inte i detalj i gällande rätt, vilket även reflekteras i förvaltningsrättens tillämpning. Genomgående mönster i praxis angående sexuellt självskadebeteende, är maktskillnader mellan parterna samt ett högt antal sexuella partners. Det går att utläsa att parterna inte kan anses vara jämställda när det föreligger en åldersskillnad, ordet ”äldre” förekommer i majoriteten av domarna. Det förekommer inte något rättsfall där rättssubjektet hade sex med personer i samma ålder. Något som omfattas av termen maktskillnad såväl som antal partners, är sexuella tjänster i utbyte mot betalning. Prostitution framställs som tillräckligt för att det ska vara socialt nedbrytande och det förekommer även domar där det har det räckt att endast misstanken om sexuella tjänster finns. Möjligen skulle man kunna tolka förvaltningsrättens bedömningar motsatsvis och därav utläsa att normen för ungdomar är sexuella relationer med jämnåriga samt att dessa relationer inte sker parallellt med varandra.

Enligt gällande rätt måste det existera en påtaglig risk för den unges hälsa för att 3 § LVU ska vara tillämplig. Det framgår även i förvaltningsrättens bedömningar. Huruvida en sådan risk förekommer diskuteras i samtliga domar, dock är det inte tydligt när ett sexuellt självskadebeteende innebär en sådan risk. Bedömningen påverkas av ålder, miljö, kön och karaktärsdrag hos den unge. Trots att rättsfallen har detta gemensamt, är avvägningarna inte identiska. Det finns därav en viss oförutsägbarhet.

Slutsatser angående var gränserna går för vad för rättsfall som förvaltningsrätten anser att 3 § LVU omfattar bör göras med viss försiktighet. Något som är värt att uppmärksamma är resonemang kring huruvida det är ett symptom på psykisk störning, varav LVU inte är tillämplig. Med tanke på att självdestruktivt sex återkommande anses vara socialt nedbrytande i domarna när så inte är fallet, kan det tyda på att de försöker täcka glappet mellan LVU och LPT. Utgångspunkten i 3 § LVU är att skydda unga från situationer som innebär en påtaglig risk för dennes hälsa. Det kan därav finnas en eventuell tveksamhet att neka nämndens ansökan om vård. Det medför dock återigen problemet att LVU innebär en viss grad av oförutsägbarhet. Bedömningen av huruvida det anses vara ett symptom görs kortfattat och förvaltningsrätten tenderar att vara sparsam med sina motiveringar. Det är vanligt förekommande att den unge har ett flertal diagnoser och det rör sig dessutom ofta om samma diagnoser i rättsfallen. Trots det varierar det huruvida det ses som ett symptom.

Bristen på prejudikat samt konkreta formuleringar från lagstiftaren får konsekvensen att det är svårt för förvaltningsrätten att etablera ett mönster i tillämpningen av 3 § LVU. Det finns inte en enhetlig syn på när självdestruktivt sex bör omfattas av socialt nedbrytande beteende. Bristen på vägledning från gällande rätt såväl som sedvana öppnar dörren för en inkonsekvent tillämpning.

6.3 Förvaltningsrättens bedömning från ett könsperspektiv

LVU har en könsneutral karaktär. Varken förarbete eller lagstiftning uttrycker att 3 § LVU har olika innebörd för pojkar och flickor. Dock så innebär den gällande rättens relativt generella formulering att förvaltningsrätten har utrymme för att tolka vad som bör anses socialt nedbrytande. Det möjliggör

en klyfta mellan könsneutrala formuleringar och en mer könsbetingad tillämpning.

Det finns en markant skillnad i vad som anses socialt nedbrytande beroende på kön. Utöver att det finns betydligt fler rättsfall om flickor, är rättsfall angående pojkar i princip begränsade till prostitution alternativt sex med ett flertal äldre män. Det fanns ingen dom angående pojkar som har sex med äldre kvinnor eller att det handlar om endast en partner. Medan det är möjligt att det är mer vanligt förekommande att flickor har ett förhållande med en äldre person, är det osannolikt att det aldrig skulle ske att pojkar har sådana relationer. Vidare tyder även ordvalen i förvaltningsrättens bedömning att kön påverkar huruvida det anses socialt nedbrytande. Pojkar beskrivs inte med ord som utåtagerande på grund av att de har sex, såvida det inte handlar om att pojken begår ett sexualbrott. Det är inte fallet för flickor, som endast behöver bryta mot föreställningen om hur hon bör bete sig sexuellt, för att stämplas som utåtagerande. Detta tyder därmed på att ett dubbelt normsystem förekommer i viss utsträckning. En pojke bryter inte mot grundläggande normer såvida det inte handlar om systematiska övergrepp begångna av äldre män. Pojkar ges mer utrymme för sin sexualitet än flickor. Här kan det vara värt att notera Schlytters teori om samhällets syn på det kvinnliga beteendet. Sex med ett flertal personer alternativt sex som innebär risk på annat vis, faller utanför samhällets normer för vad en kvinna bör vara. Det ska dock uppmärksammas att det inte nödvändigtvis innebär att det är en fördel. Den höga tröskeln gör det mer sannolikt att det förblir obemärkt när pojkar utsätts för skadliga situationer.

Huruvida det föreligger en påtaglig risk för den unges hälsa är, som tidigare nämnt, centralt i bedömningen för om vård enligt LVU är möjligt. Även här tenderar tröskeln vara högre för pojkar. En flicka ses som mer sårbar och utsatt. Vad som är en stor fara för hennes liv, är endast värt att konstatera som en risk när det är en pojke. I förvaltningsrättens bedömning finns en

genomgående tendens att betrakta flickor som att de är i större behov av skydd än pojkar.

En återkommande aspekt i förvaltningsrättens bedömning är huruvida det beteendemönstret bör ses som ett symptom på en psykisk diagnos. Om så är fallet, blir LVU som tidigare nämnt inte tillämplig. Nämnden beskriver en psykisk problembild i majoriteten av domarna, både pojkar och flickor. Det reflekteras dock inte i domarna, där det endast är i rättsfall angående flickor som det görs en bedömning om det bör anses utgöra ett symptom. Som tidigare nämnt i 5.2 är förutsägbarheten svag när det gäller huruvida det självdestruktiva beteendet är ett symptom eller inte. Därutöver tycks även kön spela roll för bedömningen. Eventuellt ser förvaltningsrätten en koppling mellan sexualitet och psykisk ohälsa i en högre utsträckning när det gäller flickor än pojkar.

7 Källförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1989/90:28 Om vård i vissa fall av barn och ungdomar.

Prop 1999/2000:44 Psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård.

Statens offentliga utredningar

SOU 2015: 71

SOU 2016:42

SOU 1986:20

Litteratur

Agnafors Marcus; Altamirano Ponce Violetta; Kakaee Miran. 'Fel beteende - om normer och värderingar vid tillämpningen av "annat socialt nedbrytande beteende", 3 § LVU'. *Juridisk Tidskrift*. s. 623-632

Andersson, Ulrika (2004). *Hans (ord) eller hennes?: en könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*. Diss. Lund : Univ.

Christianson, Monica (2004). Sexuellt överförbara infektioner och sexuellt risktagande bland unga. *Kropp och genus i medicinen*. S. 325-331

Diesen, Christian (2005). *Likhet inför lagen*. Stockholm: Natur och kultur

Engström, Ingemar (red.) (2006). *Tvingad till hjälp: om tvång, etik och tillit i barn- och ungdomspsykiatrisk vård*. Lund: Studentlitteratur

Hirdman, Yvonne (1988) 'Genussystemet: reflexioner kring kvinnors sociala underordning'. *Kvinnovetenskaplig tidsskrift.*, 1988:3 s. 49-63

Hollander, Anna och Alexius Borgström, Katarina (2009): *Juridik och rättsvetenskap i socialt arbete*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Jonsson, Linda och Lundström Mattsson, Åsa (2012), *Unga som skadar sig genom sex*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna barnhuset.

Muehlenhard, Charlene och Cook, Stephen (1988), 'Men's Self-Reports of Unwanted Sexual Activity'. *The journal of sex research*. Vol. 24 s. 58-72.

Niemi, Johanna, Honkatukia, Päivi och Ruuskanen, Minna (2008), 'Juridikens texter som diskurser', i: Martinson, Claes, Moberg, Andreas och Svensson, Eva-Maria (red.), *57°53'10.25"/11° Marstrandseminariet 10 år 1998-2007*. Göteborg: Juridiska institutionens skriftserie.

Sandgren, Claes (1995/96). 'Om empiri och rättsvetenskap. Del 1' *Juridisk Tidskrift* s. 726-748

Schlytter, Astrid (1999). *Kön och juridik i socialt arbete: tillämpningen av 3 § LVU på länsrättsnivå*. Lund: Studentlitteratur

Svensson, Peter (2019). *Diskursanalys*. Uppl., Lund: Studentlitteratur

Sutorius, Helena (2014). *Bevisprövning vid sexualbrott. 2.*, omarb. Och uppdaterade uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Warnling-Nerep, Wiweka. 'Astrid Schlytter, Kön och juridik i socialt arbete. Tillämpningen av 3 § LVU på länsrättsnivå. Studentlitteratur. Stockholm 1999. 164 s'. Recension. *Juridisk Tidskrift*. s." s. 714-719.

8 Rättsfallsförteckning

Regeringsrätten/Högsta förvaltningsdomstolen

RÅ 2000 ref. 33.

RÅ 2010 ref. 24.

Högsta förvaltningsdomstolens mål 8480-08, dom 2010-03-03.

Förvaltningsrätterna

Förvaltningsrätten i Göteborg, Mål nr 7928-20, dom 2020-07-17.

Förvaltningsrätten i Göteborg, Mål nr 6700-16, dom 2016-07-28.

Förvaltningsrätten i Göteborg Mål nr 16365-20, dom 2021-02-05.

Förvaltningsrätten i Göteborg Mål nr 5792-21, dom 2021-06-22

Förvaltningsrätten i Göteborg Mål nr 9081-20, dom 2020-08-31

Förvaltningsrätten i Härnösand Mål nr 4690-20, dom 2020-12-16

Förvaltningsrätten i Jönköping Mål nr 646-19, dom 2019-03-22.

Förvaltningsrätten i Jönköping Mål nr 5867-16, dom 2017-01-18.

Förvaltningsrätten i Jönköping Mål nr 4329-16, dom 2016-10-31

Förvaltningsrätten i Karlstad Mål nr 6819-20, dom 2021-01-18

Förvaltningsrätten i Linköping Mål nr 1900-16, dom 2016-04-26.

Förvaltningsrätten i Malmö Mål nr 6710-20, dom 2020-07-23

Förvaltningsrätten i Malmö Mål nr 10914-19, 2019-10-07

Förvaltningsrätten i Stockholm Mål nr 19010-20, dom 2020-10-05.

Förvaltningsrätten i Stockholm Mål nr 25712-21, dom 2021-10-29.

Förvaltningsrätten i Umeå Mål nr 2083-17, dom 2017-10-26.

Förvaltningsrätten i Uppsala Mål nr 649-18, 2018-03-28

Förvaltningsrätten i Uppsala Mål nr 7989-19, dom 2020-02-13.

